

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

У статті визначається сутність інтерактивної компетенції, її складові, розглядаються інтерактивні вміння писемного мовлення, що формуються шляхом застосування інтерактивних технологій. Автором запропоновано класифікацію професійних інтерактивних умінь та шляхи їх формування у контексті професійно-орієнтованого, комунікативного та процесуального підходів до навчання писемного мовлення в педагогічному ВНЗ.

Поглиблення міжнародних зв'язків України, інтеграція країни до загальноєвропейських структур підвищують роль іноземних мов як важливого засобу міжкультурного спілкування. У зв'язку з цим змінюються вимоги до викладання англійської мови, рівня практичного оволодіння студентами уміннями спілкування в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях, у формуванні в майбутніх учителів комунікативної компетенції, яка зокрема передбачає формування інтерактивних умінь спілкування. Під інтерактивними уміннями писемного мовлення розуміють вміння, пов'язані з передачею змістовної інформації у написаному тексті, з його структурно-композиційним оформленням і логічно-послідовним викладом думок на письмі; уміння аргументувати, аналізувати та узагальнювати інформацію; уміння виконувати та реагувати на широкий спектр мовленнєвих функцій, а також уміння перевіряти та корегувати текст [1; 2]. У контексті формування інтерактивної компетенції (ІК) на особливу увагу заслуговує III курс навчання, на якому відбувається поступове перенесення акценту з формування мовленнєвих навичок на розвиток мовленнєвих умінь.

Згідно з програмою з англійської мови для університетів на середньому етапі студенти повинні оволодіти певним комплексом умінь складання письмового повідомлення: вільно висловлюватись у письмовій формі за темою або ситуацією відповідно до цілей, завдань спілкування та комунікативного портрету адресата; правильно оформлювати повідомлення залежно від його форми; організовувати та використовувати матеріал для спрямованого вивчення мови; ефективно застосовувати особисті лінгвістичні здібності, потреби і цілі, різноманітні стратегії навчання [3: 1].

Проте методичні дослідження, спостереження за процесом навчання писемного мовлення на середньому етапі, аналіз письмових робіт студентів іноземною мовою свідчать про те, що писемному мовленню приділяється недостатньо уваги, а також про відсутність ґрунтовних методів та комплексів вправ, які б розвивали та вдосконалювали вміння письма англійською мовою, а саме зазначені вище інтерактивні вміння писемного мовлення.

З огляду на роль письма у навчанні та на навички і вміння, необхідні при написанні письмових повідомлень, було б доцільно удосконалити вибір таких методів та прийомів навчання писемного мовлення, які б могли допомогти формуванню цих умінь та які б могли підвищити рівень інтерактивності у писемному мовленні.

Метою статті є визначити сутність ІК та детально розглянути інтерактивні вміння писемного мовлення, необхідні для її формування на основі комунікативного, процесуального та професійно-орієнтованого підходів.

Одним із способів інтенсифікації навчання писемного мовлення на середньому етапі є використання принципів комунікативності у навчанні та принципу професійної спрямованості. Принцип комунікативності забезпечує високий рівень оволодіння англійським писемним мовленням, розвиває комунікативні вміння, сприяє вихованню, розвитку та самоосвіті студента, і, найголовніше, передбачає формування ІК у процесі навчання писемного мовлення, яка разом із мовленнєвою, мовною, загальнонавчальною та соціокультурною компетенціями формують комунікативну компетенцію студентів. Принцип професійної спрямованості передбачає відповідність навчання потребам загальноосвітнього та професійно-педагогічного розвитку студентів і, як наслідок, формування у студентів професійної компетенції шляхом ознайомлення студентів з методами і прийомами навчання іноземної мови та залучення до виконання професійно орієнтованих завдань.

Інтерактивна компетенція – це набір знань, умінь і навичок, що дають студенту змогу в процесі активної взаємодії ефективно і якісно виконувати певну навчальну діяльність, використовуючи та набуваючи досвід та удосконалюючи вже наявний комплект знань, умінь та навичок.

ІК передбачає особистісну спрямованість навчання та активність студента в навчальному процесі, що забезпечується більш широким використанням інтерактивних технологій (ІТ) навчання, завданнями відкритого типу, де від студентів вимагається висвітлення власного розуміння подій, критичного аналізу написаного, виявлення ініціативи, творчого підходу до розв'язання проблеми. У центрі уваги формування ІК перебуває діяльність самого студента. Викладач же залучає учнів до творчої співпраці для ефективної підготовки і проведення уроку через пошукові, особистісно зорієнтовані завдання, проектну діяльність. При формуванні ІК знання, вміння, навички мають виконувати функцію не стільки самостійних цілей, скільки засобів у процесі розвитку студента. У цьому контексті важливим є забезпечення повної реалізації можливостей студента та послідовності навчання з опорою на попередні досягнення. При чому важливим стає не наявність в індивіда внутрішньої організації знань, особистих якостей та здібностей, а здатність застосовувати ІК в навчанні та житті.

Інтерактивна компетенція є інтегративною характеристикою особистості, яка включає й певний рівень психологічної готовності до активного здійснення певної діяльності. З огляду на це, можна виділити складові компоненти інтерактивної компетенції студента: ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання і т.п.), діяльнісний (уміння і навички), і процесуальний або особистісно-творчий (стосується сфери самореалізації). Кожен з компонентів може бути представлений як інтегрована якість особистості.

З дидактичної точки зору інтерактивна компетенція може бути представлена як перелік напрямів її набуття учнями, що мають бути забезпечені в навчально-виховному процесі ВНЗ. Кожен з компонентів структури компетенції співвідноситься з певними напрямами її набуття. Зауважимо, що реалізація ціннісного компонента відбувається переважно через зміст освіти шляхом відбору і структурування навчального матеріалу, які забезпечують умови щодо формування особистих цінностей, орієнтацій старшокласників, сприйняття ними певних ідеалів, вироблення ставлень і мотивів діяльності. Реалізація діяльнісного компонента здійснюється перш за все через інтерактивне навчання, організацію цілеспрямованої активної пізнавальної діяльності студента. У даному випадку важливим є створення умов для того, щоб студент сформував власну позицію (мається на увазі не тільки навчальна, а й позанавчальна діяльність). Нарешті, процесуальний компонент може бути реалізований через зміну пріоритетів навчального процесу та посилення уваги до розвитку у студента вмінь самоорганізації, самоуправління, розвитку критичного мислення.

З огляду на інтерактивний характер писемного мовлення при його навчанні на середньому етапі виявляється доцільним використовувати процесуальний та комунікативний підходи. Якщо перший передбачає огляд того, що повинен зробити здібний письменник, коли він створює будь-яке писемне повідомлення [5: 3], то останній полягає у визначенні письмової діяльності як комунікативного процесу, коли студент пише для справжнього читача, зацікавленого в його повідомленні. Обидва підходи є надійною основою для формування ІК студентів середнього етапу, оскільки вони передбачають активність, взаємодопомогу студентів, творчість та обмін активним досвідом.

При виборі стратегій навчання писемного мовлення доцільно використовувати непряме навчання, взаємодіюче навчання та навчання, що ґрунтується на досвіді, оскільки дані стратегії містять у собі ознаки інтерактивності (орієнтація на студентів та їх досвід, використання методів взаємодії, розвиток ініціативи, зосередження уваги на процесі навчання, а не на продукті і т.д.).

З метою успішного формування ІК необхідно брати до уваги такі особливості:

- 1) соціокультурні особливості різних видів писемного мовлення;
- 2) лінгвістичні особливості (лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні характеристики), які повинні стати наповненням вправ для формування ІК студентів середнього етапу навчання;
- 3) психологічні особливості студентів (позитивна мотиваційна структура учіння; довільна, продуктивна, спеціалізована пам'ять; зростання концентрації уваги; репродуктивна увага; інтегрований характер сприймання і т.д.).

На цьому підґрунті слід розробити низку вправ з метою стимулювання інтересу студентів до навчального матеріалу та самого навчального процесу, які б вимагали від них роздумів, активності, творчості, обміну враженнями стосовно предмета письма, та забезпечували б студентів новими ідеями та особистісно-орієнтованим контекстом для виконання письмових завдань, давали б можливість самоконтролю та самооцінки. Саме на це націлені інтерактивні технології у межах інтерактивного навчання писемного мовлення, оскільки вони дають можливість у навчальних умовах на певний час розподілити функції того, хто пише, і того, хто читає, між різними особами; створити умови, в яких одна і та ж людина по черзі буде й автором, і читачем. У процесі інтерактивного навчання тому, хто пише, легше враховувати фактор реципієнта, і, отже, у нього швидше розвиваються здібності передбачати значеннєве сприйняття створеного ним тексту і можливу відповідну реакцію читача. Інтерактивні технології також дають можливість формування адекватної самооцінки студента, що, як показали спостереження, неможливо у замкнутій системі студент-викладач.

У процесі інтерактивного навчання формується певний еталон письмового повідомлення певного виду і йде практичне засвоєння системи об'єктивних критеріїв і загальних вимог, висунутих до писемного мовлення середнього етапу. Рекурсивний характер писемного мовлення дає можливість нескінченного вдосконалення і дозволяє шляхом ретельної роботи над змістом і формою мови домагатися написання зразкового, безпомилкового повідомлення. Спостереження показали, що нескінченне виправлення тексту часто призводить до труднощів, оскільки тому, хто одночасно виступає читачем і коректором свого ж тексту, важко зорієнтуватись. Подолання таких труднощів при інтерактивному навчанні стає досить реальним.

Вищезгадані позитивні сторони є визначальними при інтерактивному навчанні писемного мовлення, яке уявляється як допоміжний або проміжний етап навчання на шляху формування необхідних умінь та навичок самостійної роботи з писемним повідомленням.

ІК передбачає обов'язкове формування інтерактивних умінь, що включають аналітичні вміння, вміння орієнтуватися в новій ситуації, оцінювати її, вміння ефективно взаємодіяти для вирішення проблемних завдань. Крім того, ІК обумовлена вмінням оперувати правилами й умовностями спілкування, прийнятими в іншомовному соціумі, а також умінням встановлювати контакт (в усній та писемній формах), вмінням інтерпретувати комунікативні стратегії партнера і адекватно будувати власну стратегію [3: 13]. Основними інтерактивними уміннями, які є основою для формування ІК, є такі як міжособистісні, інформаційні, рецептивні, соціальні, аргументаційні та конструктивні уміння.

До міжособистісних умінь можна віднести такі як уміння слухати іншу людину, поважати альтернативну думку, уміння спілкуватися один з одним. Для формування міжособистісних умінь необхідно розробити вправи

комунікативного характеру, наприклад, на основі такої ІТ як "Мозковий штурм" або на основі групової роботи з метою знаходження спільного рішення щодо розв'язання навчальної проблеми та активізації особистого досвіду.

Інформаційні вміння включають вміння аналізувати, впорядковувати та систематизувати навчальну інформацію, вибирати послідовність викладу думок, вміння самооцінки навчальної діяльності та самоконтролю, а також вміння знайти помилку, проаналізувати, виправити її, ґрунтуючись не тільки на інтуїтивному розумінні змісту, а й звертаючись до спеціального логічного та мовного аналізу і теоретичного осмислення написаного. Щоб сформувати інформаційні вміння писемного мовлення, необхідно розробити вправи комунікативного або умовно-комунікативного характеру. Це можуть бути вправи на основі таких ІТ як "Дискусійний годинник" або "Мозаїка".

До рецептивних умінь відносяться вміння сприймати інформацію на слух, аналізувати її; вміння слухати іншу людину, поважати альтернативну думку. З метою формування рецептивних умінь необхідно розробити рецептивні умовно-комунікативні чи комунікативні вправи на основі таких ІТ як "Мандруємо разом", "Мікрофон".

Аргументаційні вміння включають вміння формулювати власну думку, правильно її виражати, аргументувати і дискутувати. Для формування даних умінь необхідно розробити письмові вправи, наприклад, на основі такої ІТ як "Карусель".

Соціальні вміння передбачають здатність будувати конструктивні стосунки в групі, визначати своє місце в ній, шукати компроміси, прагнути діалогу; вміння моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний досвід через включення в різні життєві ситуації. Щоб сформувати соціальні вміння необхідно розробити вправи комунікативного характеру на основі таких ІТ як, наприклад, "Акваріум", "Коло ідей" або групова дискусія.

До конструктивних (творчих) умінь відносять вміння проектної діяльності виконання самостійних та творчих робіт; вміння творчо використовувати мовні та мовленнєві засоби для реалізації комунікативного наміру, а також вміння творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу. Для формування даних умінь необхідно розробити комунікативні та продуктивні вправи, що ґрунтуються на використанні таких ІТ як "Спільний проект", а також на основі імітаційних та рольових ігор.

Отже, для формування інтерактивної компетенції студентів III курсу ВНЗ слід розвивати інтерактивні вміння шляхом спеціально організованих вправ комунікативного та професійного спрямування за допомогою інтерактивних технологій.

Перспективи дослідження ми вбачаємо у формуванні інтерактивної компетенції студентів III курсу ВНЗ у руслі інформологічного підходу до навчання писемного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кривчикова Г.Ф. Інтерактивне навчання іншомовного писемного мовлення студентів мовних спеціальностей // Іноземні мови. – 2002. – № 3. – С. 17-20.
2. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
3. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колект. авт.: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. Британська Рада, Міністерство освіти і науки України, 2001. – 245 с.
4. Мыльцева Н.А. Учёт сферы будущей профессиональной деятельности при определении содержания языковой подготовки и её интеграции со специальными дисциплинами оперативного профиля // Проблемы обучения проф. ориент. вуз. научно-методического семинара / под общ. ред. Е.В. Пономаренко. В 2 ч. – М.: Академия ФПС России, 2001. – Ч. 1. – 172 с.
5. Tricia Hedge. Writing. – Oxford University Press, 1991. – 167 p.

Матеріал надійшов до редакції 20.12. 2007 р.

Мазко Е.П. Формирование интерактивной компетенции будущих учителей иностранного языка в процессе обучения письменной речи.

В статье определяется сущность интерактивной компетенции, её компоненты, рассматриваются интерактивные умения письменной речи, которые формируются путём использования интерактивных технологий. Автором предложена классификация профессиональных интерактивных умений и пути их формирования в контексте коммуникативного, процессуального и профессионально-ориентированного подходов к обучению письменной речи в высшем учебном заведении.

Mazko O.P. The Formation of Interactive Competence of Prospective Foreign Language Teachers in the Process of Teaching Writing.

The article deals with the essence of interactive competence, its basic components and interactive writing skills to be formed by means of interactive techniques. The author suggests a classification of professional interactive skills and ways of developing them with respect to communicative, process and professionally-oriented approaches to teaching writing.